

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 658:519.86

Залу́нін В.Ф.,
д.е.н., професор
кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

ПОКАЗНИКИ І ІНДИКАТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Як показує світовий досвід, забезпечення економічної безпеки - це гарантія незалежності, умов стабільності і ефективної життєдіяльності суспільства та досягнення успіху. Це пояснюється тим, що економіка є однією з життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави і людини, і, отже, поняття національної безпеки нерозривно пов'язане з оцінкою життєздатності економіки, її міцності при можливих зовнішніх і внутрішніх погрозах. Тому забезпечення економічної безпеки належить до найважливіших пріоритетів. Зрозуміло, що економічна безпека органічно включена в систему державної безпеки, разом з такими її додатками, як забезпеченні надійної обороноздатності країни, підтримки соціального миру в суспільстві, захисту від екологічних лих. Тут все взаємозв'язане, і один напрям доповнює інше: не може бути військової безпеки при слабкій і неефективній економіці. Ефективна економіка складається з ефективної діяльності різних економічних об'єктів, зокрема - підприємств. Ефективність підприємств залежить від результативності, працівників підприємства. Не може бути ні військової безпеки, ні ефективної економіки в суспільстві, що роздирається соціальними конфліктами.

Отже, розглядаючи ті або інші сторони безпеки, необхідно враховувати їх економічні аспекти. Економічна безпека тісно пов'язана з інвестиційною діяльністю. Чим вище економічна безпека країни, регіону, підприємства, тим більше вони привабливі для інвестицій. Великий вплив як на економічну безпеку в цілому, так і на інвестиційну діяльність надає не тільки загальний економічний стан об'єкту, але і рівень опрацьованості законодавчої бази. На жаль, рівень законодавчої бази в країні ще далекий від досконалості, тому потрібна серйозна увага до цього питання як з боку державних, так і регіональних законодавчих органів.

Економічна безпека традиційно розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів.

Економічна безпека підприємства припускає стабільне фінансове положення підприємства, комерційний успіх, кваліфіковані кадрові ресурси, наявність таких юридичних норм, виробничих і організаційних відносин, при яких забезпечується стабільність функціонування підприємства, прогресивний науко - технічний і соціальний розвиток.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наукові аспекти економічної безпеки держави як складової національної безпеки досліджені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них: Г. Андрощук, О. Архипов, О. Барановський, Н. Болва, Н. Власова, В. Геєць, О. Грунін, Г. Дарнопих, В. Захарченко, Є. Іванов, В. Картавцев, О. Новікова, Г. Пастернак-Таранушенко, Л. Омелянович, В. Сенчагов, Н. Сергієнко та ін. Із зарубіжних вчених, погляди яких вивчалися в процесі дослідження, слід відзначити В. Ойкена, І. Шумперта, Я. Корнаї.

Основні риси концепції економічної безпеки підприємства, що функціонує в умовах сучасного ринку, сформульовані і знайшли розвиток в працях учених країн СНД і України: А.О. Колобова, І.М. Омельченко, А.Д. Канчавелі, С.М. Анохіна, О.Г. Бодрова, В.І. Рощина, В.О. Дінеса, В.М. Ларіна, Р.Ю. Лоскутова, М.С. Яшина, М.Д. Соколова, В.Л. Диканя, М.О. Кизима, Д.В. Бабича, В.О. Василенка, В.М. Ячменьової, М.Г. Гузя, О.Г. Ремпеля, В.В. Назарова та ін.

Водночас автори дотримуються різних підходів в трактуванні економічної безпеки підприємства, і це, відповідно, відображається в результатах аналізу, в тому числі у визначенні основних переваг методик та їх обмежень. Крім того, актуальність теми спричиняє появу нових робіт з оцінки економічної безпеки підприємства, що також викликає необхідність у проведенні даного дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті роботи є аналіз організаційно-економічного механізму для забезпечення стійкої економічної безпеки підприємства на базі наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному економічному просторі функціонує безліч різних об'єктів (виробничих підприємств, комерційних, фінансових і інших структур), які взаємодіють в рамках прийнятого законодавства. Виникнення і функціонування ринку, в рамках якого здійснюється кругообіг ресурсів, доходу і продуктів, можливо за наявності ряду умов, найважливішими з яких є:

- суспільний розподіл праці, який приводить до обміну продуктами і послугами;
- економічна відособленість виробників, як необхідної умови рівноцінного обміну;
- свобода підприємницької діяльності [1].

Всі суб'єкти господарської діяльності у взаємозв'язку складають єдине ціле економічного механізму суспільства. Проте можна відзначити велику роль в ньому такої складової як «підприємство», оскільки ринковий обмін можливий за наявності проведених продуктів і послуг. Саме тому, на наш погляд, найбільшу увагу слід присвятити дослідженню питань оцінки і забезпечення економічної безпеки таких об'єктів ринкової економіки, як комерційні підприємства. Комерційне підприємство здійснює свою діяльність на свій страх і ризик з метою регулярного отримання прибутку. Діяльність комерційного підприємства пов'язана з певними небезпеками і ризиками як комерційного, так і некомерційного характеру, які у свою чергу чинять вплив на основну мету комерційного підприємства, - отримання прибутку.

Економічна безпека підприємства – це стан підприємства, при якому забезпечується стабільність його функціонування, фінансова рівновага і регулярне отримання доходу, можливість виконання поставлених цілей і завдань, здібність до подальшого розвитку і вдосконалення [6].

Небезпека, у свою чергу, це можливість негативної дії на об'єкт (підприємство), в результаті якого йому може бути завданий який-небудь збиток, шкода, що погіршує його поточний стан та небажано діє на його динаміку або параметри розвитку.

Джерелами небезпеки є умови і чинники, які самі по собі або в сукупності можуть нанести або з'явитися причиною збитку. При цьому *загроза* - це найбільш конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і чинників, що створюють небезпеку. Підставою для оцінки погроз і можливого збитку діяльності об'єкту або об'єкту самому по собі, є критерії економічної безпеки.

Критерій - це ознака на підставі якого проводиться оцінка, класифікація об'єкту. Критерій економічної безпеки об'єкту визначається на основі аналізу значень приватних показників і індикаторів, що характеризують діяльність об'єкту і його поточний стан. Для опису економічної безпеки об'єкту необхідно створити систему показників і індикаторів, всесторонньо характеризуючу діяльність і стан такого описуючого об'єкту. Суть економічної безпеки реалізується в системі критеріїв і показників. *Критерій економічної безпеки* - це оцінка стану об'єкту з погляду основних економічних показників і індикаторів, що відображають суть економічної безпеки [3].

Критерійна оцінка безпеки включає оцінки: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку; рівня ефективності використання ресурсів, ресурсу капіталу і праці і його співвідношення з показниками найбільш розвинених і передових представників індустрії, а також рівню, при якому погрози зовнішнього і внутрішнього характеру зводяться до мінімуму.

Економічна безпека не носить абсолютного характеру тому, що суспільне розділення праці робить підприємства взаємозалежними один від одного. У цих умовах економічна безпека означає можливість контролю корпоративних ресурсів, досягнення такого рівня виробництва, ефективності і якості продукції, який забезпечує її конкурентоспроможності.

Фінансову рівновагу припускає своєчасне виконання своїх платіжних зобов'язань перед бюджетом, працівниками і постачальниками матеріальних ресурсів, заборони чинників, здатних дестабілізувати ситуацію. Здібність до подальшого розвитку і вдосконалення, що особливо важливе на сучасному світі, що динамічно розвивається, припускає модернізацію виробництва, підвищення професійного, освітнього і загальнокультурного рівня працівників, розширення виробництва, диверсифікація напрямів діяльності, внутрішні інвестиції, які стають необхідними і обов'язковими умовами стійкості і стабільності функціонування підприємства.

Для кращого розуміння суті економічної безпеки важливо з'ясувати її зв'язок з поняттями «розвиток» і «стійкість». Розвиток - один з компонентів економічної безпеки. Адже якщо підприємство не розвивається, то різко скорочуються його можливості виживання на ринку, а також опірність і пристосованість до внутрішніх і зовнішніх погроз [7].

Стойкість і безпека - найважливіші характеристики об'єкту як єдиної системи. Їх не варто протиставляти, з них кожна по-своєму характеризує стан об'єкту. Стойкість економіки характеризує міцність і надійність його елементів, вертикальних, горизонтальних і інших зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні «навантаження». Як приклад, можна назвати високу текучість кадрів, низький рівень кваліфікації персоналу, невчасне виконання платіжних зобов'язань, низьку конкурентну здатність товару, що випускається, і так далі.

Наближення до їх гранично допустимої величини свідчить про наростання погроз економічній безпеці підприємства, а перехід порогових значень - про вступ підприємства до зони нестабільності і підвищеного ризику, тобто про реальний підризок економічної безпеки [9]. З погляду зовнішніх погроз, в якості індикаторів можуть виступати гранично допустимий рівень державного боргу, нестабільність економічної обстановки в країні, зниження інвестиційної привабливості індустрії, регіону, або країни в цілому і так далі. Важливо підкреслити, що найвищий ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників знаходиться в межах допустимих меж своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не в збиток іншим. Отже, можна зробити висновок, що за межами значень порогових показників підприємство втрачає здібність до динамічного саморозвитку, конкурентоспроможність і, як наслідок, приречено на фінансову неспроможність і банкрутство.

Отже, для оцінки економічної безпеки підприємства необхідно побудувати модель, яка забезпечить можливість розрахунку значення критерію

економічній безпеці підприємства. Для побудови такої моделі необхідно побудувати систему показників і індикаторів, що описують досліджуваний об'єкт підприємство, тобто процесів, що відображають суть і економічний характер даного об'єкту. Якщо розглядати підприємство, як об'єкт економічної безпеки, то необхідно враховувати не тільки внутрішні, але і зовнішні чинники, що істотно впливають на діяльність об'єкту, такі наприклад, як структура і характер змін на ринках, на яких діє дане підприємство, зміни в законодавстві, нестабільність економічної і політичної ситуації та інші [4].

Безумовно, багато хто з таких чинників носить чисто якісний характер і важко не тільки оцінити їх величину, але і пов'язати їх дію з конкретним впливом на діяльність підприємства, наприклад, оцінити розмір недоотриманого прибутку в результаті зміни інвестиційного клімату. Необхідно відзначити, що окрім розділення на якісні і кількісні індикатори, потрібно враховувати наступну класифікацію показників економічної безпеки відповідно до різних ознак:

- 1) за рівнем об'єкту економічної безпеки;
- 2) за ступенем значущості показників;
- 3) за періодом дії загроз (і їх прогноз);
- 4) за напрямом дії на економіку;
- 5) за складом загроз, характеру і масштабу вірогідного збитку від їх дії.

За рівнем об'єкта економічної безпеки показники діляться на наступні групи:

- 1) макроекономічного рівня (країни);
- 2) мезорівня (регіонального або галузевого);
- 3) мікроекономічного рівня (підприємств фірм, банків, АТ і тому подібне);
- 4) особового рівня.

За ступенем значущості показники діляться на:

- 1) загальні макроекономічні;
- 2) базові макроекономічні;
- 3) приватні економічні;
- 4) зовнішні.

За періодом дії загроз показники можна розділити на таких, які враховують короткостроковий, середньостроковий і довгостроковий характер таких погроз[8].

Остання група показників, пов'язана з складом погроз, повинна описуватися залежно від конкретних обставин.

Серед показників економічної безпеки можна виділити наступні:

- економічні показники (динаміка і структура виробництва і доходу, показники об'ємів і темпів виробництва, диверсифікація напрямів діяльності і динаміка окремих напрямів, капіталовкладення і ін.);
- що характеризують кадровий, інтелектуальний, природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний потенціал;
- характеризуюча динамічність і адаптивність управлінського механізму;
- залежність від зовнішніх чинників (рівень інфляції, дефіцит бюджету, дія макроекономічних чинників, стабільність національної валюти, інвестиційна привабливість, рівень ділової активності і так далі) [2].

Порогові рівні зниження безпеки можна охарактеризувати системою показників, що відображають, зокрема: гранично допустимий рівень зниження економічної активності, об'ємів виробництва, інвестування і фінансування, за межами якого неможлива економічна діяльність і подальший розвиток на технічно сучасному, конкурентоздатному базисі, підтримка науково-технічного, інноваційного, інвестиційного, кадрового і кваліфікаційного потенціалу і ін.

Висновки з даного дослідження. Узагальнюючи вище сказане, можна зробити висновок, що економічна безпека - це здатність економічного об'єкту забезпечувати ефективне функціонування і використання ресурсів для виконання поточних завдань і забезпечення подальшого розвитку. Іншими словами, економічна безпека підприємства є сукупністю внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяє його ефективному динамічному зростанню, регулярному отриманню прибутку, забезпечує конкурентоспроможність і гарантує від різного роду погроз і втрат.

З цього можна зробити два висновки:

Перший. Економічна безпека підприємства країни повинна забезпечуватися, перш за все, за рахунок ефективності внутрішньої структури і організації бізнес процесу підприємства. Тобто, разом із захисними заходами, здійснюваними підприємством, воно повинне захищати само себе на основі високої продуктивності праці, якості продукції і так далі.

Другий. Забезпечення економічної безпеки підприємства не є виключно прерогативою якогось одного відділу, служби, або групи осіб. Вона повинна підтримуватися всією внутрішньою структурою підприємства, починаючи від керівництва і закінчуючи рядовими працівниками, всіма ланками і структурами підприємства.

Література

1. Богомолов В. А. Экономическая безопасность / В. А. Богомолов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 303 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с.
3. Гончаренко Л.П. Управление безопасностью : учеб. пособ. / Л.П. Гончаренко. – М. : КНОРУС, 2010. – 272 с.
4. Гусев В. С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / В. С. Гусев. – С. Пб. : ИД “Очарованный странник”, 2001. – 281 с.
5. Козак Л. С. Теоретичне обґрунтування та оцінка рівня економічної безпеки підприємства в системі антикризового управління / Л. С. Козак, О. В. Федорук // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2010. – № 2. – Т. 1. – С. 68–72.
6. Кононенко А.Ф., Дем'яненко Г.Є. Соціальний аспект економічної безпеки.// Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму “Розповсюдження інновацій з економіки сталого розвитку”. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2001. – С. 100-102.
7. Коцюба О.С. Економічна стійкість підприємства в умовах ринку: концептуалізація проблеми / О.С. Коцюба // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. – Вип. 17 / Голов. ред. А.П. Наливайко. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 27–34.
8. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : монографія / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 462 с.
9. Судакова О.І. Формування системи управління економічною безпекою підприємництва / О.І. Судакова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Вип. 231 : у 9 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Т. 8. – С. 1652–1661.

УДК 658:65.01.1:65.01.2:311.21

Яремко З.М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
економічної кібернетики та інформатики
Тернопільський національний економічний університет

МОДЕЛЬ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. На сьогодні при прийнятті будь-яких рішень у бізнесі зменшується роль інтуїції та зростає важливість бізнес-аналітики, ефективного функціонування якої сприяє реалізації стратегії підприємства. Це зумовлює пошук ефективних форм взаємодії бізнес-стратегії та бізнес-аналітики на підприємствах, що дає можливість використовувати дані для успішного розвитку, трансформувати їх у корисну інформацію, формувати нові знання про особливості бізнес-процесів і бізнес-середовища на основі інформаційних технологій. Сучасний інструментарій бізнес-аналітики достатньо різноманітний та гнучкий, а його вибір визначається стратегією компанії, відповідно до якої змінюється використання менеджментом підприємства даних, які вони отримують від аналітиків. Дедалі частіше впровадження систем бізнес-аналітики на підприємстві стає вирішальним фактором його існування на ринку, а для підприємств, орієнтованих на клієнтів, вони є просто необхідними [7]. Більше того, автори [1] обґрунтовують необхідність перетворення аналітики у конкурентну перевагу підприємства та стверджують, що на сьогодні в якості основи для конкуренції залишаються: ефективне здійснення бізнес-процесів, здатність отримувати від них максимальну корисність та прийняття розумних рішень, що можливо лише на основі професійного використання бізнес-аналітики.